

Jolanta Dzieńniakowska

Kielce

BIBLIOTEKI KIELECKICH PUBLICZNYCH SZKÓŁ PODSTAWOWYCH I GIMNAZJÓW TRZY LATA PO REFORMIE SYSTEMU OŚWIATY WYBRANE PROBLEMY

W roku szkolnym 2001/2002 zakończył się pierwszy pełny, trzyletni etap edukacyjny w reformowanej szkole. Był to więc sprzyjający moment do podjęcia badań mających na celu sprawdzenie, czy w owym okresie w bibliotekach kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów nastąpiły jakieś zmiany, czego one dotyczyły oraz – co jest istotne – jaka jest opinia nauczycieli bibliotekarzy na temat konieczności wprowadzania (lub nie) jeszcze innych modyfikacji w działalności szkolnych księżnic. Warto dodać, że badania, których wybrane wyniki zostały przedstawione w niniejszym artykule, zamykają kolejny już etap projektu badawczego „Biblioteki szkolne Kielce”. Jest to kontynuacja wcześniejszych poczynań badawczych, rozpoczętych w roku szkolnym 1999/2000, a więc w chwili wprowadzania reformy systemu oświaty¹. Celem tych badań była m.in. próba określenia stanu organizacyjno-prawnego bibliotek kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów oraz przygotowania do realizacji nowych zadań. Chodziło tu zwłaszcza o kwestie związane z wdrażaniem reformy edukacji i konsekwencje tego procesu, „odczuwane” bezpośrednio w bibliotekach. Sygnalizowane zagadnienia wzbudzały – i nadal wzbudzają – kontrowersyjne opinie wśród nauczycieli bibliotekarzy. Ale niemal wszyscy są zgodni, że tylko sprawnie zorganizowana, dobrze wyposażona i efektywnie działająca biblioteka szkolna jest gwarantem prawidłowej realizacji założeń programowych reformy. Trzeba przy tym pamiętać, że według wytycznych IFLA-UNESCO biblioteka szkolna: „... wyposaża uczniów w umiejętność uczenia się przez całe życie, rozwija ich wyobraźnię, przygotowuje do roli odpowiedzialnych obywateli”². Nie da się tego

¹ Zob. J. Dzieńniakowska, *Biblioteki kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów w pierwszym roku funkcjonowania reformy edukacji*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 2001, t. 6, s. 73-86.

² *Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA-UNESCO*, oprac. przez Tove Pemmer Satre i Glenys Willars pod auspicjami Sekcji Bibliotek Szkolnych i Centrów Zasobów Informacji, Warszawa 2003, s. 13.

osiągnąć bez spełnienia określonych warunków determinujących prawidłowe funkcjonowanie szkolnych księżnic. Należą do nich m.in. właściwie przygotowana kadra, odpowiednie pomieszczenia i wyposażenie, zbiory, budżet. Właśnie te m.in. zagadnienia zostały uwzględnione w badaniach prowadzonych w pierwszym semestrze roku szkolnego 2002/2003 we wszystkich bibliotekach kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów³. Problematyka ta, co wcześniej sygnalizowano, jest też przedmiotem niniejszych rozważań⁴.

W trzecim roku funkcjonowania reformy systemu edukacji działały w Kielcach następujące typy placówek oświatowych: 1. szkoły podstawowe, 2. zespoły szkół obejmujące szkoły podstawowe i gimnazja, 3. szkoły podstawowe wygasające i gimnazja oraz 4. zespoły szkół obejmujące gimnazja i licea (zob. tab. 1). Łącznie było 36 placówek, w porównaniu z rokiem szk. 1999/2000 przybyły cztery nowe szkoły: dwie podstawowe i dwa gimnazja. Dotychczas kieleckie gimnazja nie doczekały się własnych siedzib. Wszystkie znajdowały się w budynkach szkół podstawowych (działających bądź wygasających) lub liceów ogólnokształcących (dwa nowo utworzone). Nie miały także własnych bibliotek, dysponowały natomiast częścią zbiorów bibliotecznych. Ta sytuacja była charakterystyczna dla większości gimnazjów w Polsce po wprowadzeniu reformy systemu oświaty. Krzysztof Konarzewski pisze: „Planując powstanie gimnazjów, autorzy reformy myśleli o odrębnych szkołach ulokowanych we własnych budynkach. Ten cel nie został osiągnięty [...]: ponad 2/3 gimnazjów mieści się w tych samych budynkach, co szkoła podstawowa”⁵. Według danych, przytoczonych przez cytowanego autora (za Zespołem Prognozowania Kadrowego) w 2000 roku własne budynki miało 21,5% ogółu gimnazjów w Polsce (w tym po szkole podstawowej – 21,0%, a po ponadpodstawowej – 0,5%); przy szkole podstawowej działało 68,2%, natomiast przy szkole ponadpodstawowej – 4,3% gimnazjów. Według Konarzewskiego było to „... rozwiązanie najbardziej racjonalne w istniejących warunkach: wybrano na siedzibę gimnazjum najlepsze budynki szkół podstawowych i przeznaczono dodatkowe środki na ich modernizację i wyposażenie”⁶.

W badanych szkołach kieleckich w roku szkolnym 2001/2002 zatrudnionych było ogółem 1627 nauczycieli, 141 osób więcej niż trzy lata wcześniej⁷ (zob. tab. 2), na-

³ W sondażu przeprowadzonym w roku szk. 2002/2003 wykorzystano narzędzie badawcze skonstruowane na użytek wcześniejszych badań, prowadzonych w roku szk. 1999/2000. Chodziło o zebranie materiałów umożliwiających porównanie stanu bibliotek w chwili wdrażania reformy systemu oświaty i po upływie trzech lat. Por. J. Dzieniakowska, *Biblioteki...*, s. 82-85 oraz aneks II do niniejszego artykułu: Kwestionariusz ankiety dla nauczycieli bibliotekarzy.

⁴ W artykule nie dokonano analizy wszystkich zagadnień uwzględnionych w sondażu prowadzonym w roku szkolnym 2001/2002 w bibliotekach kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów. Kompleksowe wyniki badań dot. kieleckich bibliotek szkolnych znacznie przekraczają ramy artykułu, dlatego przedstawione zostaną w odrębnej publikacji.

⁵ Krzysztof Konarzewski, *Infrastruktura oświatowa. Sieć szkolna*, w: *Szkolnictwo w pierwszym roku reformy systemu oświaty*, pod red. Krzysztofa Konarzewskiego, Warszawa 2001, s. 36.

⁶ Tamże, s. 37, 38.

⁷ W materiałach dotyczących stanu kieleckich bibliotek szkolnych w roku szk. 1999/2000 brakuje

ukę pobierało 20 258 uczniów, a więc 1460 więcej, więcej też było oddziałów – 770, w tym 5 oddziałów „0”; w 1999/2000 – 706 oddziałów, w tym 3 „0”. Uczniowie i nauczyciele to potencjalni użytkownicy bibliotek szkolnych. W roku szkolnym 2001/2002 było ich łącznie prawie 22 tysiące (21 885), a bibliotekarzy – 72, zatrudnionych na 62,5 etatach i dodatkowo 12 godzin. Przeciętnie na jednego nauczyciela bibliotekarza przypadało 303 potencjalnych czytelników. Trzy lata wcześniej sytuacja była bardziej korzystna: jeden bibliotekarz obsługiwał 286 użytkowników (potencjalnych). Kielecka społeczność szkolna liczyła wówczas 20 284 osób (nauczycieli i uczniów ze szkół podstawowych i gimnazjów), w bibliotekach szkolnych zatrudnionych było 71 nauczycieli bibliotekarzy. Mieli oni 61 etatów i dodatkowo 7 godzin. Liczba potencjalnych użytkowników nie jest oczywiście tożsama z liczbą rzeczywistych czytelników, ale jest istotna, zwłaszcza w sytuacji, gdy konieczne jest choćby szacunkowe określenie liczby etatów w konkretnej ksiąźnicy. W normach zatrudnienia nauczycieli bibliotekarzy – kilka lat temu wycofanych z obowiązujących aktów prawnych – sprecyzowano bowiem, że w szkołach liczących ponad 300 uczniów przysługuje 1 etat nauczyciela bibliotekarza. Norma ta wzrastała w określonych warunkach⁸. A za podstawę ustalenia normy zatrudnienia nauczycieli bibliotekarzy przyjmowano także liczbę nauczycieli korzystających z biblioteki⁹. Materiały zebrane w trakcie badań wskazują, że owe normy, a raczej ich brak, wzbudzają duże zainteresowanie i pewien niepokój respondentów. Chodzi tu np. o sytuację, gdy przybywa obowiązków, związanych m.in. z reformą edukacji, a ubywa etatów. Właśnie najbardziej widoczna w opinii ankietowanych nauczycieli bibliotekarzy była redukcja etatów: dokonano jej w 13 badanych bibliotekach (zatrudnienie zmniejszono przeciętnie o 0,5 etatu). W czterech zaś placówkach zwiększono zatrudnienie: w trzech o 0,5 etatu, natomiast w jednej – o cały etat. W trzynastu nie odnotowano żadnych zmian, pozostałe cztery – to nowo założone biblioteki. Jeżeli w najbliższych latach te tendencje nie zmienią się, tzn. nie dojdzie do zbyt dużej redukcji etatów, to jest szansa na kontynuowanie właściwej działalności merytorycznej bibliotek kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów. Trzeba przy tym pamiętać, że „Bogactwo i jakość działań biblioteki – jak twierdzą autorzy cytowanych już wytycznych IFLA-UNESCO – zależą od personelu dostępnego w/i poza biblioteką szkolną. Dlatego ważne jest, aby biblioteka miała personel wysoko wykwalifikowany, silnie motywowany i odpowiednio liczebny, dostosowany do wielkości biblioteki i świadczonych usług”¹⁰.

Pisząc o nauczycielach bibliotekarzach, warto też dodać, że w roku szkolnym 2001/2002 wśród zatrudnionych w badanych szkołach przeważała grupa osób ze stażem

---

informacji z bibliotek dwóch szkół podstawowych, ponieważ ich pracownicy nie wyrazili zgody na udział w badaniach. W związku z tym dane liczbowe, które przytaczam w niniejszym artykule, podobnie jak wcześniej, odnoszą się do 30 placówek. Brak tych informacji nie zmienia znacząco wniosków z badań.

⁸ Zob. zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 czerwca 1997 r. w sprawie liczby uczniów, na których przysługuje etat nauczyciela bibliotekarza. Monitor Polski 1997, nr 36, poz. 348, § 1.1, 1.2.

⁹ Tamże, § 2.1, 2.2, 2.3, 2.4.

¹⁰ *Biblioteki szkolne. Wytyczne...*, s. 24.

pracy w przedziale od 21 do 25 lat, było to 31% ogółu respondentów. Kolejne pod względem liczbowym grupy – to: osoby, które przepracowały od 16 do 20 lat (24,6%), od 26 do 30 lat (17,8%) i od 11 do 15 lat (8,2%). Tylko 3 bibliotekarzy należy do grupy najmłodszej stażem (0-5 lat) – 4,1%, a dwie osoby przepracowały już ponad 30 lat (2,7%). Jedna z nich ma 38-letni staż pracy. Trzy lata wcześniej najliczniejszą grupę stanowili nauczyciele bibliotekarze ze stażem od 16 do 20 lat (40,3%), następnie ze stażem 21-25 lat (26,9%). Ośmiu nauczycieli (11,9%) pracowało w bibliotekach od 26 do 30 lat, pięciu – od 11 do 15 lat. Tylko czterech bibliotekarzy (7,5%) miało staż pracy nie przekraczający 5 lat, trzech zaś – najdłuższy: ponad 30 lat. Dwóch pracowników mieściło się w przedziale od 6 do 10 lat. Dane te świadczą nie tylko o starzeniu się kadry bibliotecznej, ale też – co w tym przypadku jest pozytywne – o mniejszej rotacji pracowników w kieleckich bibliotekach szkolnych. Potwierdzeniem może być następująca informacja: w roku szkolnym 2001/2002 spośród ogółu ankietowanych nauczycieli bibliotekarzy tylko 4 osoby z wieloletnim stażem pracy w nauczaniu były zatrudnione w bibliotekach. Jedna z nich przepracowała w szkolnictwie 22 lata, z tego 1 rok w bibliotece; kolejna z 20-letnim stażem w bibliotece pracuje 2 lata; następna mająca 19 lat pracy w bibliotece jest pierwszy rok i ostatni przykład: nauczyciel z 18-letnim stażem pracy, z tego 2 lata w bibliotece. Wspomniane zjawisko mogłoby niepokoić, gdyby zaczęło się upowszechniać¹¹.

Materiały zebrane podczas badań prowadzonych po trzech latach reformy wskazują, że zmiany zaszły również w odniesieniu do pomieszczeń bibliotecznych, ich wyposażenia oraz zbiorów. Warto zacząć od lokalizacji szkolnych księżnic, ich łącznej powierzchni, a także liczby i rodzaju pomieszczeń (zob. tab. 3). W roku szkolnym 2001/2002 trzynaście bibliotek zlokalizowanych było na parterze (w 1999 – dziewięć), również trzynaście – na pierwszym piętrze (trzy lata wcześniej – dwanaście), siedem – na drugim piętrze (wcześniej – sześć), jedna – na tzw. „niskim parterze”, jedna na trzecim piętrze (podobnie jak w 1999 r.), a jedna na półpiętrze między parterem a pierwszym piętrem. Trzy lata wcześniej jedna z bibliotek mieściła się na czwartym piętrze (dobrze się stało, że została zlikwidowana, tym bardziej że prowadziły do niej wąskie, kręte schody uniemożliwiające czytelnikom niepełnosprawnym dotarcie do owej księżnicy). Problem niewłaściwej lokalizacji dotyczy nadal kilkunastu kielec-

¹¹ Zdecydowanie gorsza sytuacja jest w placówkach oświatowych, gdzie stosuje się tzw. „łączone etaty” oraz „dzielenie etatu” pomiędzy kilka osób w celu uzupełnienia pensum. Nauczycielom prowadzącym zajęcia z różnych przedmiotów dodatkowo przydzielane są „godziny w bibliotece”. Przykłady: „sztuka, technika, biblioteka”, „katecheza, biblioteka”, „historia, wychowanie do życia w rodzinie, biblioteka”, „język polski, biblioteka”, „sztuka, biblioteka”, „pedagog szkolny, plastyka, technika, biblioteka”. Dla pracowników szkół jest to korzystna forma, bo dzięki owym łączeniom są zatrudnieni na pełnym etacie, czasem mają nawet godziny ponadwymiarowe. Ale dla szkolnych księżnic i ich użytkowników jest to złe rozwiązanie, bo w praktyce często np. 1 etat z biblioteki (a więc 15 godzin) dzieli się pomiędzy np. dwóch – trzech nauczycieli. Nie trzeba dodawać, że funkcjonowanie takiej placówki z pewnością nie jest efektywne. Zob. J. Dzieniakowska, *Edukacja permanentna, czyli być nauczycielem... w opinii słuchaczy bibliotekoznawczych studiów podyplomowych*, „Studia Kieleckie. Seria Bibliologiczno-Pracoznawcza” 2002, nr 2, s. 27.

kich szkół. Mimo prowadzonej od wielu lat akcji, propagowanej wcześniej pod hasłem „Walka z trzema schodami”, dotychczas w placówkach oświatowych istnieją architektoniczne bariery utrudniające, a czasami wręcz zamykające osobom niepełnosprawnym dostęp do bibliotek.

Pozytywne są natomiast zmiany w przypadku powierzchni i liczby pomieszczeń bibliotecznych. Trzy lata po reformie przeciętna powierzchnia kieleckich bibliotek wynosiła 91,5 m². W porównaniu z rokiem 1999 wzrosła o ok. 9 m², wówczas bowiem wynosiła średnio ok. 82 m². Zmieniła się również liczba i rodzaj izb, jakimi dysponowały szkolne księżnice. W roku szkolnym 2001/2002 zdecydowanie dominowały biblioteki posiadające po dwa pomieszczenia – było ich 21 (trzy lata wcześniej – 16), 11 placówek było jednoizbowych (w 1999 było ich 9), dwie biblioteki dysponowały trzema pomieszczeniami (poprzednio 3), jedna – miała cztery izby (wcześniej żadna), również jedna księżnica miała do dyspozycji (podobnie jak w 1999 r.) pięć pomieszczeń. Czytelnie znajdowały się w 25 bibliotekach, nastąpił tu widoczny wzrost w porównaniu z wcześniejszym okresem (w 1999 – 20), cztery biblioteki miały magazyny na zbiory, w tym jedna placówka dysponowała dwoma takimi pomieszczeniami (podobnie jak poprzednio). Dwie biblioteki posiadały pokoje do opracowania zbiorów (trzy lata wcześniej – jedna), a jedna – salę telewizyjną (w 1999 r. – żadna). I chociaż nadal nie są to optymalne warunki lokalowe, to jednak widać już efekty starań nauczycieli bibliotekarzy o przystosowanie pomieszczeń bibliotecznych do wymogów zreformowanej szkoły. Nie trzeba przecież uzasadniać, że większe lokale biblioteczne ułatwiają wygospodarowanie odpowiedniej przestrzeni dla zbiorów, warsztatu informacyjno-bibliograficznego i czytelników, w efekcie więc umożliwiają realizację urozmaiconych form pracy z użytkownikami.

Natomiast nadal – mimo pewnych zmian – wyposażenie omawianych bibliotek w sprzęt do odtwarzania dokumentów filmowych, dźwiękowych, reprograficzny i komputerowy pozostawia wiele do życzenia (zob. tab. 4). W sytuacji, gdy wskazane jest zapewnienie użytkownikom szkolnych księżnic dostępu do różnorodnych źródeł informacji, niedosyt może budzić tak słabe zaopatrzenie kieleckich bibliotek. Potwierdzeniem mogą być następujące dane: w dziewięciu placówkach (25%) nie było żadnego sprzętu. Tu pozytywna nie może być nawet informacja, że w porównaniu z rokiem szkolnym 1999/2000 zmniejszyła się liczba bibliotek nie dysponujących żadnym sprzętem, ponieważ wówczas takich placówek było aż trzynaście (43,3%). Po trzech latach reformy nadal jedna z księżnic dysponuje tylko maszyną do pisania, jedna – telewizorem, natomiast pięć – radiem. Tak więc 19,4% szkolnych bibliotek wyposażonych jest w jedno urządzenie, które właściwie w żaden sposób nie wpływa na uatrakcyjnienie pracy pedagogicznej. A nie trzeba chyba przypominać, że właśnie owa atrakcyjność zajęć jest jednym z czynników zachęcających uczniów do odwiedzania biblioteki. Trzy lata wcześniej odsetek ten wynosił 20%, czyli nie notuje się tu zauważalnego wzrostu. Natomiast zwiększyła się liczba komputerów: z trzech w roku szkolnym 1999/2000 do jedenastu w roku 2001/2002. Ten fakt już jest pozytywny, choć nadal nie całkiem satysfakcjonujący, jest to bowiem sprzęt dosyć różni-

cowany, nie zawsze najnowszej generacji, różnie też wykorzystywany. Na przykład w jednej z bibliotek komputer służy do zabawy dla młodszych dzieci, ponieważ zainstalowane są w nim tylko gry; w dwóch innych placówkach nie ma oprogramowania bibliotecznego (wcześniej taka sytuacja była w jednej bibliotece), a dostęp do Internetu jest tylko w jednej księżnicy. Sytuacja jest więc podobna do tej z roku szkolnego 1999/2000: w szkole jest Internet, a w bibliotece – nawet tej skomputeryzowanej – nie ma dostępu do globalnej sieci. Jedną z przyczyn jest to, że sprzęt komputerowy w bibliotekach jest na ogół przestarzały. Nierzadko wykorzystuje się go w charakterze maszyny do pisania. Ale jest też inny powód braku Internetu. Otóż budując sieć w pracowni komputerowej, nie ma zwyczaju „przeciągać kabla” z pracowni do biblioteki. Oczywiście inwestycja ta łączy się z pewnymi wydatkami, ale dobry komputer i Internet w bibliotece oznacza m.in. unowocześnienie warsztatu informacyjnego, co z kolei w dużym stopniu przekłada się na zwiększenie efektywności działań edukacyjnych księżnicy. Warto tu znowu odwołać się do wytycznych IFLA-UNESCO: „Biblioteka szkolna jest nieodłączną częścią procesu kształcenia. [...] jest podmiotem niezbędnym w realizacji krajowych programów edukacyjnych, w tym programów nauczania, zwłaszcza w odniesieniu do takich celów, jak: kształcenie w zakresie umiejętności informacyjnych [...], swobodne rozpowszechnianie informacji i wiedzy wśród wszystkich grup uczniów”¹².

Mówiąc o informacji w bibliotekach szkolnych, trzeba koniecznie zwrócić uwagę na warsztat informacyjny, który jest podstawą efektywnej działalności informacyjnej. Wszystkie biblioteki kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów mają tradycyjne warsztaty informacyjno-bibliograficzne, ale ich stan jest zróżnicowany (zob. tab. 5). Tylko dwie placówki mają komputerowe bazy danych, jedna – o czym wcześniej wspomniano – zapewnia swym użytkownikom dostęp do sieci internetowej. Generalnie jednak w badanych bibliotekach działalność informacyjna opiera się na tradycyjnym warsztacie, podobnie jak trzy lata wcześniej. W roku szkolnym 2001/2002 i 1999/2000 we wszystkich księżnicach były wydzielone księgozbiory podręczne, różnej oczywiście wielkości – od kilkudziesięciu do kilkuset woluminów. Prowadzone są też katalogi i kartoteki. Obok podstawowych katalogów – alfabetycznego i rzeczowego – 10 bibliotek prowadziło katalogi tytułowe (o cztery więcej niż w 1999/2000), ilustrowane znajdowały się w 6 placówkach (bez zmian), zbiorów audiowizualnych – w jednej (tu nastąpił spadek, ponieważ trzy lata wcześniej katalogi tego typu znajdowały się w 4 księżnicach), 3 biblioteki miały katalogi czasopism (poprzednio – dwie). Ponadto w dwóch placówkach prowadzone są katalogi regionalistów – jest to już widoczny wpływ reformy edukacji, wcześniej żadna księżnica nie prowadziła takich katalogów. Wszystkie omawiane placówki dysponują też co najmniej jednym rodzajem kartoteki. Najczęściej są to kartoteki bibliograficzne zagadnieniowe (w 26 bibliotekach, wcześniej w 22) oraz tekstowe (analogicznie: 21 i 19). Widać więc w tym zakresie niewielką poprawę. Natomiast nie zmieniła się liczba

¹² *Biblioteki szkolne. Wytyczne...*, s. 29.

bibliotek prowadzących inne kartoteki. Cztery placówki mają kartoteki regionalne, również cztery – pomocnicze, wśród nich jedna to kartoteka przepisów prawnych, trzy zaś – repertuarowe. Pozostałe cztery placówki również dysponują kartotekami, ale ankietowani nie określili ich rodzajów (podobnie jak trzy lata wcześniej), jedynie stwierdzili, że „są”.

Omawiając warsztat informacyjny bibliotek, warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię. Otóż wszystkie jego elementy (a więc zarówno księgozbiór podręczny, katalogi i kartoteki) powinny tworzyć funkcjonalny, przyjazny dla użytkownika system informacyjny, taki, w którym każdy – uczeń czy nauczyciel – może swobodnie się poruszać. Należy więc zapewnić odpowiednią przestrzeń dla warsztatu informacyjno-bibliograficznego i stworzyć takie warunki, by maksymalnie ułatwić użytkownikom pracę przy katalogach i kartotekach. W związku z tym niezbędne jest przestrzeganie zasady dotyczącej organizacji warsztatu informacyjnego: katalogi i kartoteki muszą być aktualne oraz zrozumiałe i czytelne dla każdego użytkownika biblioteki. Pomagają w tym tablice informacyjne wyjaśniające symbole, opisane skrzynki, szufladki etc. Jest to przestrzegane we wszystkich bibliotekach, natomiast zdecydowanie gorzej jest z zapewnieniem owej przestrzeni dla całego warsztatu informacyjnego i korzystających zeń użytkowników. Dotyczy to zwłaszcza małych bibliotek, gdzie z powodu braku miejsca problemem jest ustawienie np. przy szafkach katalogowych choćby jednego krzesła i stolika, a ponadto korzystanie z katalogów utrudnia czasami brak właściwego oświetlenia. Na efekty nie czeka się długo. Takie warunki mogą zniechęcać czytelników do korzystania z katalogu czy kartoteki, co w przypadku kształcenia świadomych użytkowników informacji na pewno nie jest pożądane.

Prawidłową działalność merytoryczną szkolnych bibliotek w dużym stopniu determinują ich zbiory. Odpowiednie pod względem wielkości, jakości, o właściwej strukturze, dostosowane do potrzeb społeczności szkolnej księgozbiory, zbiory czasopiśmiennicze, audiowizualne i multimedialne wspomagają edukację, umożliwiają też użytkownikom książnic rozwijanie zainteresowań itp. Analizując dane obrazujące wielkość i strukturę księgozbiorów kieleckich bibliotek szkolnych, można zauważyć, iż w ciągu trzech lat nastąpiły pewne zmiany (zob. tab. 6). Przyrost liczby woluminów – w granicach od kilkudziesięciu do ponad tysiąca tomów – notuje się w 19 placówkach (52,8%), natomiast spadek, także oscylujący w tych granicach, w 11 bibliotekach (30,5%). W przypadku 6 bibliotek (16,7%) nie ma możliwości porównania stanu księgozbiorów, ponieważ – co już sygnalizowano – pracownicy dwóch książnic w roku 1999/2000 odmówili udziału w sondażu, natomiast pozostałe cztery to biblioteki nowo utworzone. Przyrost i spadek liczby woluminów w poszczególnych książnicach szkolnych tłumaczyć należy wzajemną wymianą części zbiorów, trwającą od września 1999 roku, a więc od momentu wprowadzenia reformy ustroju szkolnego. Organizacja gimnazjów i zmiana statusu szkół podstawowych spowodowała konieczność uporządkowania zasobów bibliotecznych. Przekazywano więc zbędne materiały, a w zamian przyjmowano przydatne. Na przykład wygasające szkoły podstawowe, z chwilą zakończenia naboru uczniów do klas pierwszych i promowania

kolejnych roczników, sukcesywnie pozbywały się z bibliotek zbiorów przeznaczonych dla najmłodszych odbiorców, natomiast biblioteki nowo tworzonych gimnazjów przyjmowały z księżnic szkół podstawowych sześcioletnich zbiory przeznaczone dla uczniów byłych klas siódmych i ósmych. W opinii ankietowanych nauczycieli bibliotekarzy proces ten może potrwać jeszcze przez jakiś czas, ponieważ trzy lata to za mało na ostateczne uporządkowanie zbiorów. Łączy się to bowiem z takimi czasochłonnymi czynnościami, jak skontrum i selekcja. Poza tym na bieżąco wykonywane są pozostałe prace organizacyjno-techniczne oraz działalność pedagogiczna.

Warto jeszcze dodać, że nauczyciele bibliotekarze, pozbawieni właściwie norm i standardów w odniesieniu do zbiorów i ich struktury oraz stałych funduszy przeznaczonych na uzupełnianie zasobów bibliotecznych, zachowują bardzo potrzebny w tej sytuacji rozsądek, starając się gromadzić takie materiały, które zaspokoją potrzeby środowiska. Właśnie wśród tych materiałów znajdują się, obok książek, także czasopisma – w 33 bibliotekach (wcześniej w 27) oraz dokumenty audiowizualne w 21 (zob. tab. 6). Dane informujące o zbiorach czasopiśmienniczych wskazują, że trzy lata po reformie – mimo zwiększenia liczby księżnic dysponujących prasą – generalnie nastąpił spadek prenumerowanych tytułów. Taką sytuację można odnotować aż w 17 bibliotekach (47,2%). Spośród nich w trzech nastąpiły dosyć znaczne redukcje: w jednej zmniejszono liczbę tytułów prasowych z 25 do 3; w kolejnej z 24 do 17, w następnej z 22 do 12. W pozostałych bibliotekach prenumeratę ograniczono w zdecydowanie mniejszym stopniu. To niekorzystne zjawisko jest efektem braku odpowiednich środków finansowych. Jeżeli te tendencje utrzymają się, biblioteki w przyszłości mogą mieć coraz mniej aktualnych i przydatnych materiałów. W siedmiu placówkach (19,4%) liczba czasopism nie zmieniła się, natomiast tylko w pięciu (13,9%) można zanotować przyrost liczby prenumerowanych tytułów; w jednej z nich prenumerata została zwiększona o 9 czasopism. Natomiast aż w trzech bibliotekach nie prenumerowano żadnego tytułu prasowego, a w czterech pozostałych były gromadzone czasopisma, ale z braku odpowiednich danych nie możliwości porównania z rokiem 1999. Warto jednak dodać, że wśród tych ostatnich bibliotek liczba prenumerowanych tytułów wynosiła: 29, 27, 24 i 3. Widać więc, tak jak w przypadku pozostałych księżnic, znaczne różnice w liczbie gromadzonych czasopism. Najczęściej prenumerowane są m.in.: „Biblioteka w Szkole”, „Głos Nauczycielski”, „Nowa Szkoła”, „Życie Szkoły”, a także „CHIP”, „Ciuchcia”, „Ekoświat”, „Komputer Świat”, „Młody Technik”, „Płomyczek”, „Świat Nauki”, „Świerszczyk”, „Victor Gimnazjalista”, „Victor Junior”, „Wiedza i Życie”.

Biblioteka szkolna, m.in. poprzez swoje zbiory, ma aktywnie uczestniczyć w życiu całej społeczności. Żeby było to możliwe, muszą być spełnione pewne warunki. Jeden z nich to obfitość, różnorodność, przydatność i aktualność zbiorów. Tymczasem pracownicy tylko 9 kieleckich bibliotek szkolnych (25,0% ogółu księżnic, w r. szk. 1999/2000 – 36,7%), w większości szkół podstawowych, dosyć dobrze oceniają swe zbiory. Przykładowe opinie: „księgozbiór jest bogaty, uzupełniony o nowości wydawnicze”; „wystarczająca ilość literatury popularnonaukowej, bogaty księgozbiór pod-

ręczny, niewystarczająca ilość lektur”; „posiadane zbiory są adekwatne do potrzeb czytelników”; „wystarczające dla uczniów klas I-VI”; „zbiory pod względem merytorycznym są dość dobrze skompletowane, obecnie uzupełniamy zbiory o nowo wprowadzane zestawy lektur (klasy IV-VI)”. (Pracownicy jednej z bibliotek nie przedstawili swej opinii na temat zbiorów znajdujących się w ich placówce). Natomiast zdecydowana większość bibliotekarzy (72,2%) raczej źle ocenia swe zbiory: „w znacznej części przestarzałe, duża część książek zaczytanych”; „niewystarczająca ilość lektur, brak nowości książkowych”; „przeważają stare, zniszczone książki”; „są niewystarczające i coraz mniej aktualne”; „brak książek poszukiwanych przez czytelników. Niektórych luk nie da się już odbudować”; „za mało nowości, księgozbiór się starzeje, za mało lektur”; „księgozbiór zniszczony, zaczytany, żal, że dotyczy to księgozbioru dla najmłodszych”; „są przestarzałe, w 70% kwalifikują się do odpisania”. Trzy lata wcześniej podobne opinie wyrażali nauczyciele bibliotekarze z 40% bibliotek szkolnych. Nastąpiło więc – w świetle wypowiedzi pracowników księżnic – znaczne pogorszenie stanu zbiorów. Można sądzić, że czas, jaki upłynął od rozpoczęcia wdrażania reformy systemu edukacji, nie został należycie wykorzystany na zmiany ilościowe i jakościowe zbiorów bibliotek szkolnych. Pojawia się jednak pytanie – kto zawinił? I czy w ogóle można mówić o czyjejs winie? Czy raczej jest to skutek niedoinwestowania oświaty? Wydaje się, że większość problemów wyżej opisanych, z którymi borykają się biblioteki kieleckich szkół podstawowych i gimnazjów, ma swe źródło w niedostatkach finansowych.

Potwierdzeniem mogą być materiały dotyczące budżetu bibliotek kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów (zob. tab. 7). Budżet to temat nadal wywołujący wiele negatywnych opinii nauczycieli bibliotekarzy. Według respondentów niewiele zmieniło się w tej kwestii w porównaniu z latami wcześniejszymi. Warto przypomnieć, że we wrześniu 1999 roku rozpoczęto wdrażanie reformy edukacji i nałożono na biblioteki nowe zadania, ale nie przydzielono im wówczas dodatkowych środków finansowych. W trzecim roku reformy sytuacja finansowa była bardzo podobna. Pozostały kłopoty z uzyskiwaniem odpowiednich funduszy na działalność bibliotek, nie zmieniły się też źródła finansowania. Dwa główne to nadal budżet szkoły i Rada Rodziców. Ale z powodu zbyt skromnych środków biblioteki szkolne poszukiwały, tak jak poprzednio, jeszcze innych źródeł finansowania. Zabiegały o fundusze z ówczesnego MEN i Kuratorium Oświaty (fundusze przeznaczone głównie na zakup podręczników dla najuboższych uczniów), pieniądze uzyskane z działalności „gospodarczej” nauczycieli bibliotekarzy (m.in. sprzedaż książek na zasadzie umowy z wydawnictwami, loterie fantowe, kiermasze taniej książki itp.) oraz dary. Analizując dane dotyczące środków finansowych i liczby zakupionych woluminów (zob. tab. 7), można zauważyć, że w roku szkolnym 2001/2002 tylko dwie z badanych bibliotek nie dysponowały funduszami na zakup nowych książek. Pracownicy pozostałych księżnic kupowali nowe książki i inne dokumenty biblioteczne, prenumerowali też czasopisma. W wyżej wymienionym roku księgozbiory biblioteczne wzrosły przeciętnie o kilkadziesiąt woluminów (od 11 do 500), mimo iż z tabeli wynika, że w wielu

bibliotekach nastąpił spadek liczby tomów ogółem. Jest to efektem wspomnianej wcześniej wymiany między bibliotekami oraz selekcji zbiorów.

Mimo tego optymistycznego akcentu, jest coś, co wywołuje ciągły niepokój u bibliotekarzy. Chodzi o brak precyzyjnych zasad finansowania bibliotek szkolnych. O przydziale środków budżetowych nadal decydują organy prowadzące placówki oświatowe. Nie zawsze jest to korzystne dla bibliotek. Już kilka lat wcześniej zwracali na to uwagę nauczyciele bibliotekarze, słusznie uważając, że decydenci oświaty nie zawsze wiedzą, na czym polega specyfika pracy szkolnych księżnic, jaka jest ich rola w szkołach. Ów brak rozeznania może oznaczać, podobnie jak w roku szkolnym 1999/2000, niedoinwestowanie bibliotek, a więc m.in. ograniczony zakup książek i innych dokumentów.

Charakterystyczne są opinie nauczycieli bibliotekarzy na temat zmian, jakie jeszcze powinny nastąpić, by biblioteki szkolne mogły rzeczywiście współuczestniczyć w realizacji zadań szkoły. Nie mają zdania w tej kwestii pracownicy jedynie sześciu szkół. Pozostali respondenci zgodnie zwracają uwagę na następujące sprawy: budżet, komputeryzację bibliotek, zapewnienie dostępu do sieci globalnej, a także tam, gdzie to jest naprawdę niezbędne, zwiększenie zatrudnienia, zmianę pomieszczeń na większe, utworzenie czytelni, aktualizowanie i wzbogacanie zbiorów, zintensyfikowanie współpracy z całą społecznością szkolną i środowiskiem pozaszkolnym. Te same problemy pojawiły się trzy lata temu. Pisałam wówczas: „Efekty reformy będą widoczne dopiero za kilka lat. Ale już teraz należałoby opracować koncepcję rozwoju biblioteki, dostosowaną ściśle do warunków i potrzeb środowiska, w którym i na rzecz którego pracuje; określić kierunki jej rozwoju, po to, by właśnie za kilka lat nie okazało się, że w bibliotece szkolnej, mimo wprowadzenia reformy, nic się nie zmieniło”¹³. Okazuje się, że po trzech latach jednak następują zmiany. W wielu bibliotekach opracowywane są właśnie dokumenty (różnie określane), mające charakter planu rozwoju biblioteki. Są one ściśle powiązane z planem rozwoju szkoły. I to już jest bardzo pozytywne. Ponadto w roku szkolnym 2001/2002 okazało się, że zaczęto inaczej postrzegać statut biblioteki, jedyny obecnie dokument określający nie tylko kompleksowo pojmowane funkcjonowanie biblioteki, ale też jej miejsce w szkole i perspektywy rozwoju. W roku szkolnym 1999/2000, a więc w chwili rozpoczęcia wdrażania reformy edukacji, własne statuty bądź załączniki do statutów szkół – z 1999 roku, dostosowane do wymagań reformowanej szkoły, posiadały jedynie 3 biblioteki, 3 były w trakcie ich opracowywania, a pozostałe (24) nie miały takich dokumentów lub nie były one zmodyfikowane. Trzy lata później sytuacja zmieniła się zdecydowanie na korzyść, ponieważ 25 bibliotek dysponuje już własnymi statutami (bądź załącznikami do statutów szkół), dostosowanymi do nowej sytuacji, 4 placówki mają niezmiennione statuty, opracowane w latach dziewięćdziesiątych, jeszcze przed wdrożeniem reformy, natomiast 7 nadal nie ma tego dokumentu. Inne zmiany, choć niewielkie, też już są zauważalne. Mowa tu m.in. o doskonaleniu kadr bibliotecznych

¹³ J. Dzieniakowska, *Biblioteki...*, s. 80.

(związanym ze zdobywaniem stopni awansu zawodowego), stopniowym polepszeniu bazy lokalowej i intensyfikacji działań, mających na celu modernizację zbiorów.

Kończąc uwagi na temat kondycji bibliotek publicznych szkół podstawowych i gimnazjów w Kielcach, warto zacytować, jak w świetle ministerialnej ankiety (ostro zresztą krytykowanej za „niestaranne, nieprzemyślane przygotowanie oraz dosyć poważne błędy merytoryczne”) wygląda przeciętna biblioteka szkolna: „... zajmuje jedno pomieszczenie o powierzchni 11-60 m² [...] nie ma żadnego sprzętu technicznego, tylko czasem pojawia się telewizor z odtwarzaczem wideo. Jest z reguły sporo książek – 5-10 tys. [...] Najskromniej wyglądają księgozbiory gimnazjów nie przekraczające z reguły 500 wol. [...] w zasadzie nie gromadzi innych materiałów. [...] Zbiory są opracowywane w sposób tradycyjny, bo biblioteka nie ma sprzętu komputerowego i programu umożliwiającego automatyzację procesów bibliotecznych. [...] o dostępie biblioteki do Internetu raczej nie ma mowy. Z budżetu szkoły raczej nie wydaje się na nią żadnych pieniędzy. [...] Pewne szanse na ewentualne kwoty w granicach 1000-2000 zł rocznie mają [...] biblioteki w gimnazjach. Bibliotekarze starają się więc o pieniądze z innych źródeł, ale nie jest to zadanie łatwe i rzadko się udaje. W przeciętnej bibliotece szkolnej w kraju pracuje jedna osoba, przy czym w szkole podstawowej zatrudnienie coraz częściej spada do ułamka etatu (poniżej, 0,5)”¹⁴.

Podjmując próbę podsumowania, należy stwierdzić, że w świetle takiego obrazu przeciętnej polskiej biblioteki szkolnej, sytuacja kieleckich placówek po trzech latach reformy wcale nie jest najgorsza. Trzeba jednak pamiętać, że z punktu widzenia osób najbardziej zainteresowanych, czyli pracowników i użytkowników bibliotek szkolnych, przygotowanie placówek do realizacji zadań związanych m.in. z reformą dalekie jest od doskonałości. Duży wpływ na to mają podstawowe problemy dotyczące biblioteki szkolne w całej Polsce, nie tylko w Kielcach, a nierozwiązane do dziś, mimo że mówi się o nich już od dawna. Są to przede wszystkim luki prawne z zakresu budżetu, norm zatrudnienia, a także brak standardów dotyczących pomieszczeń, wyposażenia, zbiorów itd. Należy więc jeszcze raz podkreślić, że założenia programowe reformy nie mogą być efektywnie realizowane bez sprawnie działających bibliotek, świetnie wyposażonych, z doskonale wykwalifikowaną kadrą. Ale warto też dodać – i to jest optymistyczne – że nadal w wielu szkolnych księżnicach pracują pasjonaci, którzy mimo tych wszystkich utrudnień, potrafią sprawić, że ich biblioteki autentycznie włączają się w życie środowiska, są widoczne i potrzebne.

Dziękuję wszystkim nauczycielom bibliotekarzom z kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów za udostępnianie materiałów dotyczących bibliotek szkolnych.

---

¹⁴ J. Wasilewski, *Są wyniki ministerialnej ankiety na temat bibliotek szkolnych*, „Biblioteka w Szkole” 2002, nr 1, s. 27.

ANEKS I

Tabela 1. Publiczne szkoły podstawowe i gimnazja w Kielcach w roku szkolnym 1999/2000 i 2001/2002

Lp.	Rok szkolny 1999/2000				Rok szkolny 2001/2002			
	Szkoły podstaw.	Zesp. Szk. Podst. i Gim.	Szkoły podst. wygasające i gim.	Zesp. Szk. Gim. i Lic.	Szkoły podstaw.	Zesp. Szk. Podst. i Gim.	Szkoły podst. wygasające i gim.	Zesp. Szk. Gim. i Lic.
1.	X				X			
2.	X				X			
3.			X				X	
4.	X				X			
5.			X				X	
6.	X				X			
7.	X				X			
8.		X				X		
9.			X				X	
10.		X				X		
11.		X				X		
12.	X				X			
13.		X				X		
14.	X				X			
15.			X				X	
16.	X				X			
17.	X				X			
18.		X				X		
19.			X				X	
20.		X				X		
21.		X				X		
22.		X				X		
23.	X				X			
24.			X				X	
25.	X				X			
26.	X				X			
27.					X			
28.			X				X	
29.		X				X		

30.		X				X			
31.	X					X			
32.	X					X			
33.	X					X			
34.						X			
35.								X	
36.								X	
Razem	15	10	7	-		17	10	7	2

Źródło: Materiały zebrane w trakcie sondażu przeprowadzonego w publicznych szkołach podstawowych i gimnazjach w Kielcach w pierwszym semestrze roku szkolnego 1999/2000 i 2002/2003.

Uwaga: Liczba porządkowa nie jest tożsama z numerami szkół podstawowych i gimnazjów. Każdej badanej placówce przypisano numer porządkowy, pod którym występuje we wszystkich tabelach.

Tabela 2. Liczba nauczycieli i uczniów kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów w roku szkolnym 1999/2000 i 2001/2002

Lp.	Rok szkolny 1999/2000					Rok szkolny 2001/2002				
	Nauczyciele	Uczniowie	Liczba oddziałów	Biblioteka		Nauczyciele	Uczniowie	Liczba oddziałów	Biblioteka	
				Pracow.	Etaty				Pracow.	Etaty
1.	39	490	18	2	1,5	36	485	16	2	1,5
2.	40	600	20 + „0”	2	2	33	446	15 + 2 „0”	2	1,5
3.	37	525	16	2	1,5	44	561	20	2	2
4.	42	513	14	2	2	36	483	17 + „0”	2	1,5
5.	41	512	19	1	1	42	506	19	1	1
6.	bd.	bd.	21	2	2	34	469	18	1	1
7.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	28	275	12	1	1
8.	45	500	15	2	1,5	40	500	18	2	1,5
9.	47	518	13	2	1,5	49	655	23	2	1,5
10.	58	454	19	2	1,5	88	560	27	2	1,5
11.	47	601	22	2	2	54	735	26	2	2
12.	38	506	14 + „0”	2	1,5	30	391	13 + „0”	2	1,5
13.	67	866	32	3	2,5	76	977	34	3	3
14.	51	665	25	2	1,5	48	535	19	2	1,5
15.	47	733	28	2	2	75	1012	37	2	2
16.	78	778	36	3	2,5	49	690	25	2	1,5

17.	50	685	26	2	1,5	bd.	bd.	17	1	1
18.	42	528	15	1	1	41	526	19	2	2
19.	79	915	31	3	3	75	839	30	3	2,5
20.	bd.	bd.	18	3	2	47	587	22	2	1,5
21.	20	221	9	2	1,5	24	269	12	2	0,5
22.	bd.	bd.	bd.	2	2	64	922	29	2	2
23.	48	619	20	3	2	71	758	29	2	2,5
24.	42	537	20	2	2	40	443	16	2	1,5
25.	63	893	32	3	2,5	48	695	24	2	2
26.	54	766	26 + „0”	2	2	54	697	25	2	2
27.	–	–	–	–	–	10	86	6	1	7/30
28.	74	1007	38	4	4	58	737	25	4	4
29.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	51	611	25	3	3
30.	127	1457	52	4	4	118	1417	50	4	4
31.	105	1287	48	4	3,5	70	955	35	2	2
32.	92	1492	50	4	3,5	71	1033	38	3	3
33.	13	130	6	1	7/30	9	65	6	1	5/30
34.	–	–	–	–	–	14	218	8 + „0”	1	0,5
35.	–	–	–	–	–	bd.	bd.	6	2*	2*
36.	–	–	–	–	–	bd.	120	4	1	1
Razem	1486	18798	703 + 3 „0”	71	61 + 7 g.	1627	20258	765 + 5 „0”	72	62,5 + 12 g.

Źródło: zob. tab. 1.

Uwagi:

bd. – brak danych, „–” – szkoła nie istniała w latach 1999-2001; * – biblioteka Zespołu Szkół Ponadpodstawowych, przeznaczona dla uczniów liceum ogólnokształcącego i gimnazjum

Tabela 3. Pomieszczenia bibliotek kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów w roku szkolnym 1999/2000 i 2001/2002

Lp.	Rok szkolny 1999/2000											Rok szkolny 2001/2002										
	Lokalizacja			Pow.	Liczba i rodzaj izb				Lokalizacja			Pow.	Liczba i rodzaj izb									
	P	I	II	In.	w m ²	L	W	Cz	M	O	In.	P	I	II	In.	w m ²	L	W	Cz	M	O	In.
1.		X			106	3	X	X					X			127	3	X	X			
2.				X ¹	45	1	X ²								X ¹	45	2	X	X			
3.		X			bd.								X			100	2	X	X			
4.	X				65	3	X	X	X			X				65	3	X	X	X		
5.				X ³	50	2	X	X							X ³	50	2	X	X			
6.	X				30	2	X	X				X				28	2	X ²				
7.	bd.				bd.	bd.						X				35	1	X ²				
8.		X			36	1	X ²						X			225	2	X	X			
9.		X			126	2	X	X	X				X			101	2	X	X			
10.	X				56	1	X ²						X			bd.	1	X				
11.		X			110	2	X	X					X			110	2	X	X			
12.	X				60	2	X	X				X				60	2	X	X			
13.	X				128	2	X	X				X				101	2	X	X			
14.		X			49	2	X	X				X				bd.	2	X	X			
15.			X		70	2	X	X					X			160	2	X	X			
16.			X		48,5	2	X	X					X			48,5	2	X	X			
17.		X			53	1	X ²						X			53	1	X ²				
18.		X			51	1	X						X			106	2	X	X			
19.		X			90	2	X	X	X				X			109	2	X ⁴			X	
20.			X		65	1	X ²						X			50	1	X				

34.	-	-	-	-	-	-	-	-						X		
35.	-	-	-	-	-	-	-	-	X*				X			X
36.	-	-	-	-	-	-	-	-	X*	X						
Razem	3	-	8	2	9	15	4	9	11	1	7	4	10	21	10	11

Źródło: zob. tab. 1.

Legenda: K – komputer, I – Internet, Mp – maszyna do pisania, Ks – kserokopiarka, T – telewizor, R – radio, M – magnetofon, In. – inne

Uwagi:

bd. – brak danych, „-” – szkoła nie istniała w latach 1999-2001

Poz. 3 – * biblioteka nie posiada własnego sprzętu „... z urządzeń biblioteka korzysta tak, jak cała szkoła, gdyż jest to sprzęt znajdujący się w szkole” [cyt. wypowiedź pracownika biblioteki]; poz. 8* – radio własne bibliotekarza; poz. 10* – „tylko gry komputerowe dla dzieci młodszych” [cyt. wypowiedź pracownika biblioteki] poz. 10** – od 2001 r.; poz. 11* – komputer od 2000 r., drukarka od 2002; poz. 13* – telewizor i magnetowid od 1999 r.; poz. 15* – od grudnia 1999 r. bez oprogramowania bibliotecznego, kserokopiarka od tego samego roku; poz. 20* – komputer bez oprogramowania bibliotecznego; poz. 22* – od 2002 r.; poz. 25* – od grudnia 2003 r.; poz. 26* – od 1999 r.; poz. 28* – od 1999 r.; poz. 31 – od 1996 r.; poz. 35* – od 2002 r.; poz. 36* – komputer dla bibliotekarza „do opracowania zbiorów, od 1999 do wypożyczeń i Internet dla uczniów” [cyt. wypowiedź bibliotekarza].

Tabela 5. Warsztat informacyjno-bibliograficzny kieleckich bibliotek publicznych szkół podstawowych i gimnazjów w roku szkolnym 1999/2000 i 2001/2002

Lp.	Rok szkolny 1999/2000								Rok szkolny 2001/2002							
	Katalogi				Kartoteki			K.P.	Katalogi				Kartoteki			K.P.
	alf.	rz.	tyt.	in.	bibl.	tekst.	pom.		alf.	rz.	tyt.	in.	bibl.	tekst.	pom.	
1.	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X
2.	X ^a				X ^b			X	X	X	X	ilust.	X	X	X	X
3.	X	X		aud.	X	X		X	X	X				X		X
4.	X	X			X	X		X	X	X				X	X	X
5.	X	X	X						X	X	X					X
6.	X ^a				X ^b			X	X	X	X			X		X
7.	bd.								X	X		ilust.	X*	X*		X
8.	X ^a				X ^b			X	X ^a				X ^b			X
9.	X	X			X	X		X	X	X			X	X		X
10.	X	X			X			X	X							X
11.	X	X			X	X	X	X	X	X	X		X	X		X
12.	X	X	X		X	X		X	X	X	X	ilust.	X			X
13.	X	X			X	X		X	X	X		ilust.	X	X	X	X
14.	X	X			X	X		X	X	X			X	X		X
15.	X	X		aud.	X	X		X	X	X		czas. reg.	X	X	X	X
16.	X ^a							X	X	X	X					X

17.	X	X		ilust.	X	X		X	X ^a					X		X
18.	X	X			X	X		X	X	X		aud. czas.				X
19.	X	X		czas.				X	X	X		czas reg.	X	X		X
20.	X	X			X			X	X ^a				X ^b			X
21.	X	X		ilust.	X	X		X	X	X		ilust.	X	X		X
22.	X	X				X		X	X ^b				X ^b			X
23.	X ^a				X			X	X	X		ilust.	X			X
24.	X	X		ilust.	X	X		X	X	X			X	X		X
25.	X	X		ilust.	X	X		X	X ^a				X ^b			X
26.	X	X			X			X	X	X			X	X		X
27.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28.	X	X	X	ks. podr.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
29.	bd.								X ^a				X ^b			X
30.	X	X			X	X		X	X	X			X	X		X
31.	X	X	X	ilust. aud. lit. ang.	X	X	X	X	X	X	X		X			X
32.	X	X	X	ilust. aud. czas.	X	X		X	X	X	X	X	X	X		X
33.	X ^a				X ^b			X	X ^a					X		
34.	-								X	X ^{**}			X ^b			
35.	-								X	X			X	X	X	X
36.	-								X ^a				X ^b			X
Razem	30	24	6	10	26 ^b	19	4	29	35	26	10	12	26	21	7	33

Źródło: zob. tab. 1.

Legenda: Katalogi: alf. – alfabetyczny, rz. – rzeczowy, tyt. – tytułowy, in. – inne. Kartoteki: bibl. – bibliograficzne, tekst. – tekstowe, pom. – pomocnicze. K.P. – księgozbiór podręczny. Uwagi: bd. – brak danych, „-” – szkoła nie istniała w latach 1999-2001; aud. – katalog zbiorów audiowizualnych, czas. – katalog czasopism, ilustr. – katalog ilustrowany, ks. podr. – cząstkowy katalog księgozbioru podręcznego; X* kartoteki w trakcie tworzenia, X** katalogi w trakcie tworzenia, X^a – brak danych, jakie katalogi, X^b – brak danych, jakie kartoteki;

26^b – w tej liczbie 22 kartoteki bibliograficzne zagadnieniowe, pozostałe 4 nie były określone

Tabela 6. Zbiory bibliotek kieleckich publicznych i gimnazjów w roku szkolnym 1999/2000 i 2001/2002

Lp.	Rok szkolny 1999/2000						Rok szkolny 2001/2002						Zb. aud.
	Księgozbiór			Czasopisma			Księgozbiór			Czasopisma			
	ogól. wol., w tym	lit. popularno-nauk. w %	lektury obow. w %	ogól. tyt., w tym	dla ucz.	dla naucz.	ogól. wol., w tym	lit. popularno-nauk. w %	lektury obow. w %	ogól. tyt., w tym	dla ucz.	dla naucz.	
1.	17000	30	25	18	3	15	13944	14	32	12	2	10	30
2.	12000	16,6	20,8	25	20	5	11250	31	17	25	17	8	
3.	14335	21	*	23	3	20	14024	21	5	22	11	11	130
4.	10079	9,4	25	10	2	8	10057	5	12	10	3	7	30
5.	15244	30	20	3		3	15667	bd.	bd.	3	1	2	
6.	12740	14	bd.	25	15	10	9952	11	bd.	3		3	
7.	bd.						9798	5	9	3	2	1	
8.	20100	35	15	4	2	2	20279	35	30	4	2	2	114
9.	18000	22	17	8	3	5	14692	35	21	8	4	4	50
10.	15100	14,5	bd.	11	5	6	15700	bd.	bd.	11	5	6	
11.	16790	*	*	14	8	6	17597	bd.	bd.	13	3	10	120
12.	15582	2,8	5,7	22	9	13	16376	11	4	17	6	11	107
13.	19500	26	10	24	3	21	20000	25	32,5	17	3	14	55
14.	15870	bd.	bd.	9	3	6	15940	bd.	bd.	7	bd.	bd.	
15.	12303	26	24	12	6	6	12250	30	20	13	7	6	110
16.	16000	bd.	bd.	9	1	8	16456	9	3	14	bd.	bd.	265
17.	18274	25	40	8	5	3	18441	bd.	bd.	7	5	2	
18.	10160	3	9	18	13	5	10600	Bd.	bd.	14	11	3	46

19.	17410	24	18	16	2	14	61	17382	38	7	13	3	10	40
20.	15233	*	*	12		12	45	16312	*	*	21	9	12	
21.	9068	bd.	16,5					9261	bd.	bd.	5	4	1	
22.	18000	29	12				103	20107	bd.	bd.	2	1	1	
23.	15325	bd.	bd.	22	14	8	36	19945	bd.	bd.	12	8	4	
24.	17500	11	45	12	8	4	100	16200	18,5	25	8	6	2	108
25.	24168	bd.	bd.	16	7	9	199	23911	bd.	bd.	16	4	12	209
26.	13920	30	32	21	13	8	153	13693	58	15	16	8	8	174
27.	-	-	-	-	-	-	-	5050	bd.	bd.				
28.	25233	30	30	22	16	6		26146	30	30	20	12	8	
29.	bd.							17061	bd.	bd.	24	bd.	bd.	bd.
30.	11304	27	13	18	9	9	91	11317	30	7	15	6	9	98
31.	11003	12	24,5	25	10	15	110	12005	18	bd.	22	11	11	150
32.	10448	28	38	40	12	28	182	12430	32	20	32	7	25	223
33.	3077	14	17				9	3254	bd.	bd.				10
34.	-	-	-	-	-	-	-	5600	bd.	bd.				
35.	-	-	-	-	-	-	-	22000	bd.	bd.	27	6	21	105
36.	-	-	-	-	-	-	-	10062	16	19	29	16	13	315

Źródło: zob. tab. 1.

Uwagi:

bd. – brak danych, „-” – szkoła nie istniała w latach 1999-2001

* – bibliotekarze nie prowadzą statystyki dot. liczby posiadanych lektur obowiązkowych i literatury popularnonaukowej.

Tabela 7. Budżet bibliotek kieleckich publicznych szkół podstawowych i gimnazjów w roku szkolnym 1999/2000 i 2001/2002

Lp.	Rok szkolny 1999/2000						Rok szkolny 2001/2002				
	Źródła finansowania			Środki finans. (w zł)	Liczba zakup. tomów	Źródła finansowania			Środki finans. (w zł)	Liczba zakup. tomów	
	Budżet szkoły	Rada Rodziców	Inne			Budżet szkoły	Rada Rodziców	Inne			
1.	X	X		bd.	bd.	X			893	75	
2.	X		X	bd.	80		X		1633	69	
3.	X		X	2605	178	X			2186	351	
4.	X	X		bd.	100		X		bd.	87	
5.	X	X	X	3250	172 ^a				1052	80	
6.		X		bd.	20		X		1100	74	
7.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.			X	2124	132	
8.	bd.	bd.	bd.	bd.	20			X	1500	80	
9.		X	X	bd.	bd.		X		3000	500	
10.	X	X		bd.	250				bd.	11	
11.	X	X		3337	183			X	4503	349	
12.		X	X	891	32				999	52	
13.	X	X		4122	286 ^b			X	4648	461	
14.	X		X	2410	213				998	247	
15.	X		X	5000	*			X	1350	bd.	
16.	X		X	bd.	218				648	32	
17.	X	X		1792	91			X	1414	143	
18.	X		X	1450 ^c	115				2685	215	
19.			X	13000	1347			X	1061	160	
20.		X		bd.	165			X	300	20	

ANEKS II

**KWESTIONARIUSZ ANKIETY
dla nauczycieli bibliotekarzy****I. SZKOŁA**

1. Status placówki:
  - a. sześćioletnia szkoła podstawowa
  - b. szkoła podstawowa wygasająca
  - c. gimnazjum
2. Nauczyciele
3. Uczniowie
4. Liczba oddziałów:
  - a. sześćioletnia szkoła podstawowa: 1, 2, 3, 4, 5, 6
  - b. szkoła podstawowa wygasająca: 5, 6
  - c. gimnazjum: 1, 2, 3
5. Godziny pracy szkoły

II. BIBLIOTEKA

1. Czy w ciągu minionych trzech lat – od wprowadzenia reformy edukacji – nastąpiły w bibliotece jakieś zmiany? Kiedy? Czy były one wynikiem Państwa decyzji, czy zostały zalecone (przez kogo) do wykonania?
  - a. pracownicy
  - b. pomieszczenie
  - c. zbiory
  - d. organizacja pracy biblioteki
  - e. inne
2. Czy jakieś inne zmiany są jeszcze niezbędne? Dlaczego? Kiedy powinny nastąpić?
3. Czy biblioteka posiada własny statut (załącznik do statutu szkoły)? Kiedy został opracowany? Kto uczestniczył w opracowywaniu statutu biblioteki? Kiedy i przez kogo został zatwierdzony?
4. Pracownicy:
ogółem:
liczba etatów:
staż pracy:
wykształcenie:
5. Budżet biblioteki:
źródła finansowania:
-2000/2001:
kwota w zł:
liczba zakupionych tomów:
liczba prenumerowanych czasopism
-2001/2002:
kwota w zł:
liczba zakupionych tomów:
liczba prenumerowanych czasopism:

6. Działalność „gospodarcza” pracowników biblioteki w ostatnim i bieżącym roku szkolnym oraz plany na przyszłość:
  - sprzedaż książek (umowa z wydawnictwami):
  - kiermasze, aukcje itp.:
  - inne
7. Lokalizacja biblioteki:
parter, I piętro, II piętro, inne
8. Pomieszczenia biblioteczne:
powierzchnia ogółem: m², liczba pomieszczeń , w tym:
  - wypożyczalnia – m²,
  - czytelnia – m²,
  - magazyn – m²,
  - pokój do opracowania zbiorów – m²,
  - inne
9. Godziny otwarcia biblioteki
10. Reklama biblioteki w środowisku
11. Zbiory biblioteczne
  - księgozbiór ogółem , w tym:
    - literatura popularnonaukowa
    - lektury obowiązkowe
  - zbiory audiowizualne
  - czasopisma:
    - liczba tytułów ogółem , w tym: dla uczniów , dla nauczycieli
    - przykłady tytułów pism
  - inne rodzaje zbiorów
12. Rozmieszczenie zbiorów (proszę określić też rodzaj zbiorów):
  - wypożyczalnia
  - czytelnia
  - magazyn
  - sala audytoryjna (audiowizualna)
  - pracownie przedmiotowe (w jakich pracowniach znajdują się stałe komplety książek bądź inne rodzaje zbiorów bibliotecznych)
  - inne
13. Jaka jest Pani (a) opinia o posiadanych zbiorach bibliotecznych?
14. Jaka jest opinia Pani(a) na temat kształtowania profilu zbiorów bibliotecznych w sytuacji realizowania w szkole programów autorskich?
15. Warsztat informacyjno-bibliograficzny:
  - księgozbiór podręczny
  - katalogi
  - kartoteki
  - komputerowy system informacji o zbiorach bibliotecznych
  - Internet
16. Czy w bibliotece znajduje się (i od kiedy):
  - komputer
  - maszyna do pisania
  - kserokopiarka

- sprzęt do odtwarzania dokumentów dźwiękowych i filmowych
  - radio, telewizor
  - inne
17. Wykorzystanie tych urządzeń:
- w pracach techniczno-organizacyjnych i administracyjnych
  - w pracy pedagogicznej
18. Liczba rzeczywistych użytkowników biblioteki w roku szkolnym 2001/2002:
ogółem , w tym:
uczniowie , nauczyciele , inni
19. Czy biblioteka pełni funkcję ośrodka informacji dla uczniów, nauczycieli i rodziców?
Proszę uzasadnić
20. Czy biblioteka uczestniczy w realizacji zadań dydaktycznych i wychowawczych szkoły?
Proszę podać przykłady
21. Jakie warunki powinny być spełnione, by realizacja tych zadań była efektywna?
22. Czy rodzice uczniów interesują się biblioteką? Proszę podać przykłady
23. Jaka jest – według Państwa – rola biblioteki w zreformowanej szkole?

KIELCE LIBRARIES IN PUBLIC PRIMARY AND LOWER SECONDARY SCHOOLS. THREE YEARS AFTER THE EDUCATIONAL REFORM

Summary

In the 2001-2002 school year the first three-year educational stage in the reformed school was completed. It was the right moment to undertake research aiming at checking whether any changes took place at that time in Kielce libraries in public primary and lower secondary schools; what these changes concerned, which is significant, and whether, in the librarians' opinion, it is necessary to introduce other modifications in the activities of school libraries. The research with its selected results presented in this article was carried out in the libraries of all public primary and lower secondary schools in Kielce (thirty-six schools altogether) during the first term of the 2002-2003 school year. It is worth mentioning that the research is a continuation of the earlier one that began in the 1999-2000 school year – the introduction the educational reform. That research aimed at defining the organisational and legal situation of school libraries and their preparation for performing new tasks. Particularly important were the issues concerning the introduction of the educational reform and the consequences of that process, directly visible in the libraries. It is necessary to remember that only an efficiently organised, well-equipped and effectively working school library guarantees proper realisation of the reform targets.

The results produced during the research suggest that the situation of Kielce libraries after three years of the reform has hardly changed in comparison to the starting point. However, one ought to remember that from the point of view of people whom the problem concerns – school library workers and users – the preparation of schools for performing the tasks connected with

the educational reform, among others, is far from being perfect. It is largely influenced by basic problems in libraries in entire Poland, not only in Kielce, unsolved until today, although they have been discussed for a long time. These are mainly legal lacunas concerning a budget, employment norms as well as the lack of such standards as rooms, equipment and book resources.